

Notă: Autoarea autorizează utilizarea acestui material exclusiv în scopuri pedagogice (ca resursă a învățării).

Metodologie: Un mod de a gândi despre și de a studia realitatea socială.

Metode: Un set de proceduri și tehnici de colectare și analiză a datelor.

(Strauss și Corbin, 1998: 3)

Nu uitați!

A memora nu înseamnă a învăța!

Nici a înțelege nu înseamnă a învăța!

A învăța înseamnă: a înțelege + a memora + a te antrena [a aplica + a verifica dacă ai aplicat corect + a aplica din nou, evitând greșelile + a verifica din nou ș.a.m.d.]

Orice recomandare din sociologia calitativă trebuie utilizată **flexibil și creativ**.

Dar creativitatea nu e pur și simplu un har cu care ne naștem și pe care îl putem utiliza spontan.

„Creativitatea poate fi învățată și antrenată” (Patton, 2002: 302).

În fiecare zi (Henry James; Virginia Woolf – cf. Patton, *ibidem*).

**Tema 1: Cunoaștere de simț comun și cunoaștere științifică.
 Specificul cercetării calitative. Obiectivitate, validitate, fiabilitate.
 Etica cercetării științifice**

<i>Data</i>	<i>Tema Concepte de bază</i>	<i>Bibliografie specifică</i>	<i>Obligațiile studenților</i>
22 martie	Adevăr, obiectivitate, obiectivare, Întrebări de simț comun, întrebări de interes social și întrebări de cercetare.	Silverman, 2001: 41-58 Patton, 2002: 91-107.	Studiul atent al suportului de curs și al bibliografiei. Rezolvarea exercițiilor furnizate
23 martie	Date de cercetare. Specificul datelor calitative. Criterii de calitate ale cercetării: - validitate; - fiabilitate; - caracter etic (responsabilitate, anonimat, confidențialitate, consimțământ informat). Însușiri specifice cercetătorului calitativ.	Cohen, Manion, Morrison, 2003: 49-73 (etică). Tutti, Rothery, Grinnell, 2005: 18-34. Patton, 2002: 3-29 și 91-107.	Studiul atent al suportului de curs și al bibliografiei. Rezolvarea exercițiilor furnizate

În cadrul acestui curs, urmărim să dezvoltăm următoarele competențe specifice (Cog = cognitive; Ap = aplicative), repartizate între curs și seminar după cum urmează:

COMPETENȚE		Curs
<p>Cognitive:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Să explice ce se înțelege prin obiectivitate și obiectivare a cunoașterii. • Să explicitizeze raportul dintre o temă (întrebare) de interes social și o temă (întrebare) de cercetare. (Atenție la legătura cu noțiunile de sociologie generală!) • Să explicitizeze ce înțeleg sociologii / antropologii prin date de cercetare; diferența între datele cunoașterii comune și datele de cercetare. • Să enunțe și să explicitizeze particularitățile datelor calitative, prin comparație cu datele cantitative și cu datele cunoașterii de simț comun. • Să spună în ce etape ale cercetării pot fi utile datele calitative și ce funcții pot îndeplini în fiecare etapă. • Să enunțe și să descrie succint însușirile specifice cercetătorului calitativ. <p>Aplicative:</p> <p><i>Notă: Toate competențele aplicative presupun utilizarea corectă a vocabularului de specialitate.</i></p>	<p>C</p> <p>Seminar</p> <p>S</p> <p>S</p> <p>S</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Să identifice autonom cel puțin cinci teme (întrebări) actuale de interes social major. • Pornind de la o întrebare de interes social, să formuleze trei întrebări de cercetare, utilizând trei cadre conceptuale (din sociologia generală) diferite. • Să producă o auto-analiză cât mai detaliată și să arate ce anume din trăsăturile proprii de personalitate și din achizițiile anterioare le-ar permite să devină sociologi calitativi. • Să evalueze în ce măsură un studiu științific se bazează pe date calitative sau / și pe date cantitative. Să spună în ce moment al cercetării au fost utilizate datele calitative și cu ce scop. • Să argumenteze dacă un punct de vedere e documentat sau nu. • Să evalueze relevanța unei bibliografii în raport cu o temă dată. • Să rezume cu acuratețe ideea principală dintr-un text științific și să prezinte argumente și contraargumente pentru ideea respectivă. • Să realizeze trimiteri bibliografice și o bibliografie, după un model acceptat în reviste și edituri internaționale de prestigiu. • Să evalueze în ce măsură un text / discurs dat se situează mai aproape de simțul comun sau mai aproape de cunoașterea științifică. • Să caute și să formuleze modalități de întărire a caracterului științific al unui text / discurs dat. 	<p>C</p> <p>C</p> <p>C+S</p> <p>C+S</p> <p>S</p> <p>S</p> <p>S</p> <p>S</p> <p>S</p> <p>S</p> <p>C</p>	

Pe parcursul acestui semestru, **ne vom concentra asupra colectării datelor și asupra analizelor primare, necesare chiar în timpul colectării.** Pentru proceduri și tehnici mai complexe de analiză, va fi necesară o pregătire suplimentară ulterioară. Vom începe, însă, cu câteva noțiuni epistemologice.

Epistemologia

- Este un domeniu al filosofiei care studiază *cunoașterea* ca un corpus de idei al căror caracter de *adevăr* poate fi *justificat* (susținut cu probe sau / și argumente) – *knowledge as justified true belief*.
- Încearcă să răspundă la întrebări precum:
 - Ce anume deosebește o idee adevărată (adecvată) de una falsă (inadecvată)?
 - Cum putem ajunge la idei adevărate (adecvate) ?
 - Cum putem ajunge sa foemulăm teorii sau modele ale realității mai bune (adevărate, adecvate) decât altele?(Stanford Encyclopedia of Philosophy, <http://plato.stanford.edu/entries/epistemology/> , descărcat la 20.02.2007).
- Termenul provine din limba greacă, unde *ἐπιστήμη* (*episteme*) înseamnă cunoaștere sau știință, iar *λόγος* (*logos*) înseamnă justificare, explicație (*account/explanation*); a fost introdus în limba engleză de filosoful [James Frederick Ferrier \(1808-1864\)](#)
- Potrivit lui Platon, cunoașterea este o subspecie a ceea ce este simultan adevărat și crezut / credibil.

(<http://en.wikipedia.org/wiki/Epistemology>, descărcat la 20.02.2007)

Criteria după care evaluăm calitatea unei cercetări științifice:

1. abordează o temă de interes social (cu semnificație socială);
2. este documentată: pornește de la cele mai noi descoperiri deja realizate în domeniu (referințe bibliografice relevante și recente);
3. interes pentru obiectivitatea rezultatelor:
 - a. validitate;
 - b. fiabilitate;
 - c. autorii conștientizează cât mai multe surse de distorsiune în procesele de recoltare și prelucrare a datelor, precum și în procesele de interpretare și prezentare a rezultatelor, și caută modalități pentru a le diminua;
 - d. explicitează toate acestea, oferindu-i cititorului atent posibilitatea să judece limitele de validitate a concluziilor;
 - e. autorii explicitează în ce măsură rezultatele pot fi generalizate sau transferate;
4. interes pentru protecția subiecților cercetării sau / și consimțământ informat:
 - a. autorii respectă rigorile etice impuse de normele legale și profesionale în vigoare (uneori, acestea se pot contrazice)
 - b. explicitează modalitățile prin care au asigurat protecția subiecților sau / și au obținut consimțământul informat

1. Întrebări de simț comun, întrebări de interes social și întrebări de cercetare

Citiți Silverman, 2001: 41-58.

Conceptualizarea. Exemplu.

O discuție în taxi. Taximetristul relatează dificultățile pe care le are, după ce familia care acceptase să își asume rolul de nași de cununie l-a anunțat că nu-și mai poate asuma acest rol.

„Acum, nu mă mai pot duce la alții, că erau mai mulți care voiau la început, da' acum ar zice „Păi ce, eu sunt rezervă?” – *capital simbolic (prestigiu)*

„Așa, a zis patronul că vine el, da' ei sunt din altă lume” – *stratificare socială, distanțe sociale, frontiere sociale (noi/voi/ei)*

„Mai e și un văr care mi-a zis că vine, da'... nașu' tre' s-aducă și el cinci-șase familii noi... că așa, numa' noi între noi...” – *grup deschis, schimburi sociale, capital social*

2. Date de cercetare.

Diferența între datele cunoașterii comune și datele de cercetare

Orice raționament și orice decizie, de la cele mai simple la cele mai complexe, necesită un număr de *informații*. De exemplu, dacă înainte de a pleca la facultate dorim să decidem cu ce să ne îmbrăcăm, avem nevoie de informații cu privire la vremea de afară, la temperatura din sălile în care avem cursuri, la persoanele care vor fi prezente și la cum se îmbracă ele etc. Dacă dorim să estimăm în cât timp vom ajunge, avem nevoie de informații despre distanță și despre viteza mijlocului de transport. Atunci când un partid politic dorește să decidă cine să fie candidatul său în alegerile prezidențiale are nevoie de informații cu privire la intențiile de vot ale cetățenilor. Toate aceste informații - temperatura exterioară sau din sălile de curs, articolele de îmbrăcăminte la modă printre studenți, procentul cetățenilor care intenționează să voteze candidatul X – constituie *date*.

În accepțiunea cea mai generală, *datele* sunt *informații* pe care ne sprijinim atunci când rezolvăm probleme și când luăm decizii, de la cele mai simple la cele mai complexe.

Datele de cercetare sunt *informații* cu privire la unele proprietăți și dimensiuni ale obiectului studiat care sunt *mai ușor observabile* și pe baza cărora putem descoperi alte proprietăți și dimensiuni care nu pot fi observate direct (nici cu cele mai sofisticate instrumente cunoscute).

Ele se deosebesc de datele pe care le utilizăm, de regulă, în viața cotidiană în primul rând prin *modul în care sunt colectate*:

- prin *contactul direct și sistematic* cu realitatea empirică și cu oamenii care o trăiesc (*raw data*), ori prin accesarea unor *surse autorizate* (statistici, baze de date, studii publicate etc.);
- urmărind un *scop* mai mult sau mai puțin precis;
- urmând o *metodă sistematică*;
- utilizând *instrumente* ale căror efecte distorsionante sunt, în parte, controlate sau măcar conștientizate și explicitate.

Datele de cercetare au în primul rând o **funcție descriptiv-factuală**: ele descriu caracteristici mai mult sau mai puțin *evidente* ale unei realități, care pot fi *observate direct* (văzute, auzite etc.), *înregistrate* și, în multe cazuri, dar nu întotdeauna, *măsurate*.

Cercetarea nu se reduce la descrieri factuale. Cu alte cuvinte, a recolta date și a le organiza este doar prima operațiune într-o activitate de cercetare.

Corpus (de date) – este un concept care desemnează acel ansamblu de informații care face obiectul analizei într-o cercetare determinată. Corpusul de date poate fi:

- un fișier în care au fost introduse datele „crude” recoltate prin administrarea unui chestionar;
- un număr de interviuri înregistrate sau / și transcrise;
- un număr de fișe sau note de observație;
- un număr de documente oficiale sau personale.

Baza de date conține o cantitate foarte mare de informații, de regulă dintr-un domeniu și pe o anumită problematică, înmagazinată într-un sistem computerizat, astfel încât să poată fi ușor accesată, modificată și prelucrată.

Banca de date / arhiva este o colecție amplă de informații, din domenii diferite, organizate sistematic, de regulă într-o formă computerizată. Avantajul ei este acela că orice utilizator care cunoaște principiul de organizare poate găsi rapid informația de care are nevoie.

3. Particularități ale datelor calitative, prin comparație cu datele cantitative și cu datele cunoașterii de simț comun

Prin datele calitative, **producem o cunoaștere originală cu privire la :**

- *cele mai bune practici* într-un domeniu (de exemplu, care sunt atributele companiilor de succes ; sau atributele unei persoane eficiente ; sau ale unui profesor / student bun);
- *modurile de a gândi* ale unei categorii de populație (de exemplu, modurile de a gândi ale femeilor ; sau ale copiilor);
- *modurile de a trăi interior* o anumite experiență (de exemplu, cum se raportează victimele la violența domestică ? dar agresorii ?);
- *modurile de acțiune* în fața unui produs sau a unei experiențe (de exemplu, cum reacționează diferite categorii de populație în fața unei noi băuturi lansate pe piață ; sau în fața unui risc major) ;
- povești de viață (*life stories*) sau *cum* ajung oamenii într-o anumită situație de viață (de exemplu, cum ajung unii oameni să se prostitueze, sau să consume droguri).

Orice categorie de populație poate face obiectul cercetării calitative, dar sunt studiate cu precădere *populațiile marginale*, mai puțin reflectate în anchetele cantitative. Datele calitative *pot fi utilizate singure, ori pot fi combinate cu date cantitative*.

- **Accentul cade pe experiența trăită** (faptele văzute din perspectiva diferiților actori sociali) :
 - Datele se referă la evenimente și fapte obișnuite (ordinare) - *everyday life; ordinary life, lived experience*.
 - Ne interesează *semnificația* pe care o are un eveniment sau un fapt oarecare *pentru aceia care îl trăiesc (ordinary meanings; common sens)*, punctele lor de vedere *particulare*, modul lor *specific* de a se raporta la evenimente.
 - Oamenii *povestesc, relatează, explică* evenimente, fapte ale vieții lor cotidiene, așa cum le trăiesc ei, cu gândurile, sentimentele lor.

- **Caracter natural :**
 - *Ordinary events in natural settings*.
 - Sunt recoltate, de regulă, prin *contactul direct* al operatorului de teren (observator, operator de interviu) cu *contextul real al acțiunii*.
 - Presupun un *contact de durată* cu « terenul ».

- **Caracter deschis :**
 - După ce au fost recoltate, pot fi îmbogățite, nuanțate, reinterpretate, în urma unor observații noi, a recoltării unor noi interviuri și a lecturii unor noi documente.

- **Caracter local, specific, singular :**
 - Unitatea de cercetare este un *caz*, un « teren » particular (*site*), un ansamblu de obiecte sociale situate într-**un anume spațiu-timp social** (*setting*).

- **Complexitate, holism :**
 - Datele calitative se referă la *acțiuni sociale* și încearcă *reconstituirea întregului ansamblu* al acțiunii.
 - Aceasta înseamnă că datele :
 - NU se referă la intenții sau comportamente luate izolat (de exemplu : « Dacă alegerile ar avea loc mâine, dumneavoastră cu cine ați vota ? » ; sau « În ultimele șase luni, i-ați dat copilului dumneavoastră vreo palmă ? ») ;
 - NICI la opinii izolate (de exemplu : « După părerea dumneavoastră, atunci când un copil nu-și ascultă părinții, aceștia au dreptul... să-i certe / să le dea câteva palme / etc.») ;
 - ci se referă la comportamente + opinii + atitudini + intenții + credințe + prejudecăți etc. ale indivizilor **legate de un anumit context concret** : « în contextul cutare, subiectul X face cutare, pentru că el crede / consideră / simte / că... » ;
 - din punct de vedere teoretic, ne situăm într-o **sociologie comprehensivă / interpretativă / constructivistă**.

- **Bogăție, interes pentru detaliul semnificativ :**

- Iau forma unor « descrieri dense », detaliate ale întregului context (Clifford Geertz : *thick descriptions*).
- « detaliul semnificativ » nu trebuie confundat cu aspectele triviale ale vieții grupului
- **Istoricitate :**
 - Interes pentru *geneza și evoluția* modurilor de acțiune socială (pentru *procesele sociale*).
 - Interes pentru *rolul pe care îl joacă diferitele categorii de actori sociali* în această construcție / evoluție.
- **Iau forma unor texte** (note de observație, descriere, transcriere de interviu etc.) **sau a unor imagini** (desen, fotografie, film).
 - Numărul poate fi utilizat, dar el nu e specific datelor calitative.

4. Ce funcții pot îndeplini datele calitative și în ce situații sau etape ale cercetării pot fi utilizate?

- **Funcție de explorare :**
 - cercetătorul urmărește să formuleze *ipoteze noi* ;
 - foarte utile la începutul unei cercetări sau pentru abordarea unor « terenuri » mai puțin cunoscute ;
 - pot îndeplini această funcție singure, ori în combinație cu date cantitative.
- **Funcție de aprofundare sau detaliere** a unei cunoașteri produse prin metode cantitative.
 - Cu această funcție, sunt utilizate în cursul unei anchete, după ce datele cantitative au fost prelucrate, măcar parțial.
- **Funcție de testare a unor ipoteze :**
 - cercetătorul urmărește să verifice dacă o ipoteză nouă se confirmă sau se infirmă ; sau dacă o ipoteză mai veche se confirmă / infirmă într-un « teren » nou ;
 - urmărește, astfel, să verifice dacă pot fi formulate *predicții* cu privire la apariția sau evoluțiile unui fenomen ;
 - pot fi utilizate singure sau combinate cu date cantitative.
- Salmen, Lawrence F., 1987, *Listen to the People: Participant-Observer Evaluation of Development Projects*, New York: Oxford University Press for the World Bank – pledează pentru utilizarea metodelor calitative în evaluarea proiectelor internaționale de dezvoltare comunitară (cf. Patton, 2002, 394).

5. Însușiri specifice cercetătorului calitativ

După Rew, Bechtel și Sapp, 1993 (citați în Strauss și Corbin, 1998: 6), personalitatea cercetătorului constituie principalul instrument în cercetarea calitativă. Potrivit acestor autori, atributele indispensabile sunt:

- autenticitate;
- credibilitate;

- intuiție;
- receptivitate [capacitatea de a învăța despre și de la oameni, oricât de obișnuiți];
- reciprocitate;
- sensibilitate.

După Strauss și Corbin (1998: 7), creatorii celei mai uzuale variante de cercetare calitativă în SUA, *grounded theory* (teoria elaborată progresiv, pornind de la date empirice), cea mai importantă însușire o constituie interesul pentru a înțelege și a face inteligibilă lumea oamenilor obișnuiți, așa cum o trăiesc și o văd ei înșiși, în contextele lor specifice de viață.

„Am văzut că **a fi intelectual nu înseamnă a te rupe de viața oamenilor**, că *intelectualul poate fi conectat direct la lumea oamenilor așa cum o trăiesc ei și la ceea ce gândesc oamenii despre această lume a lor*” (B. Fisher, citat în Strauss și Corbin, 1998: 6).

Competențele necesare unui *grounded theorist* sunt:

- abilitatea de a reveni asupra datelor și propriilor inferențe, pentru a reanaliza critic situațiile și a crește calitatea datelor și interpretărilor [reflexivitate];
- abilitatea de a recunoaște tendințele către distorsiune (într-un context concret);
- abilitatea de a gândi abstract;
- abilitatea de a fi flexibil și deschis la critica folositoare;
- sensibilitate la cuvintele și acțiunile respondenților (dorința și răbdarea de a înțelege cât mai exact ce vor să spună subiecții printr-un cuvânt, o expresie, ori o frază);
- capacitatea de a se lăsa absorbit de muncă și perseverența de a duce munca până la capăt (oricât efort ar presupune).

Perspectivă emică: capacitatea de a privi lucrurile din interior, cu ochii subiectului cercetat (*opusă perspectivei „etice”* = exterioare, neutre, a cercetătorului clasic).

Distincția a fost operată de Kenneth Pike în 1954 și preluată de antropologi precum Franz Boas și Edward Sapir (cf. Patton, 2002:267-268)

5. Obiectivitate și obiectivare a cunoașterii.

Pozitivism și constructivism (construcționism) epistemologic

„Deși termenul a fost utilizat de unii pentru a sugera o versiune naivă a pozitivismului vulgar, obiectivitatea constituie fundamentul [esențial basis] oricărei cercetări bune. În absența ei, singura rațiune pentru care cititorul unei cercetări ar putea accepta concluziile cercetătorului ar fi un suport autoritarist pentru persoana autorului”

(Kirk și Miller, 1986, citat în Patton, 2002: 93; s.n. E.S.).

Toți cercetătorii, indiferent că sunt cantitativiști sau calitativiști, se întrebă **în ce măsură sunt datele obiective.**

Răspunsurile sunt foarte variate, dar din rațiuni didactice le vom reduce la două poziții fundamentale (fiecare are, în realitate, mai multe variante):

<i>Epistemologie pozitivistă</i>	<i>Epistemologie constructivistă</i>
<p>Obiectivitate. Concept care se referă la corespondența dintre cunoștințele produse de oameni și realitatea la care se referă acestea.</p> <p>Focalizare asupra <i>produselor</i> cunoașterii: <i>adevărul obiectiv</i>.</p>	<p>Obiectivare. Concept care exprimă faptul că obiectivitatea e cel mult un <i>ideal</i> către care tindem, dar la care nu ajungem niciodată pe deplin.</p> <p>Focalizare asupra <i>procesului</i> de cunoaștere: <i>cum</i> se ajunge la ceea ce se consideră a fi adevăr obiectiv?</p>
Cunoștințele noastre <i>sunt adevărate</i> în măsura în care <i>corespund realității</i> .	Ceea ce <i>se consideră a fi</i> adevărat la un moment dat e o <i>construcție socială</i> .
<p>Există o realitate obiectivă, unică, a „lucrurilor în sine” (Kant), care e independentă de conștiința noastră .</p> <p>De exemplu, indiferent dacă noi am văzut vreodată un urs polar sau oameni care își vând copiii, indiferent dacă ne plac sau nu, și urșii polari și oamenii care își vând copiii există ca atare.</p>	<p>Lumea socio-umană nu e niciodată independentă de conștiința oamenilor.</p> <p><i>Istoricitate:</i> realitatea socială nu e un dat obiectiv, ci e <i>construită</i> și reconstruită în și prin experiența actorilor sociali, ca experiență intersubiectivă și culturală.</p> <p>Modul în care diferitele grupuri percep această realitate și o interpretează participă esențial la construcția evenimentelor și fenomenelor:</p> <p>« Când un număr suficient de mare de oameni consideră că un fapt e real, acel fapt devine real în consecințele sale » (Thomas și Thomas, 1928).</p> <p>Realitatea socială astfel construită e <i>plurală</i>: adulții și copiii, bărbații și femeile, bogații și săracii, albi și negrii nu trăiesc aceeași lume socială, chiar dacă locuiesc pe aceeași stradă, frecventează aceleași școli, lucrează în aceleași instituții etc.</p>
Mintea umană e capabilă să cunoască această realitate așa cum este ea, fără distorsiuni esențiale, și – dacă respectăm riguros regulile cercetării științifice - putem avea un <i>grad înalt de încredere (certitudine)</i> în cunoștințele noastre.	<p>Mintea umană e capabilă să cunoască realitatea socio-umană, dar gradul de încredere în cunoștințele produse nu e niciodată la fel de mare ca în științele naturii.</p> <p>Specificul cunoașterii socio-umane e mai curând <i>incertitudinea</i>. pentru că :</p> <ul style="list-style-type: none"> - fenomenele au un grad mai înalt de <i>complexitate</i> (componente de naturi

<p><i>Adevăr obiectiv</i></p>	<p>diferite, relații de naturi diferite, indeterminare);</p> <ul style="list-style-type: none"> - fiind istorice (construite în și prin experiențele umane), au o <i>dinamică</i> mai rapidă (se schimbă mai repede în aspectele lor esențiale); - sunt <i>singulare</i> (nu se repetă niciodată în același fel). <p>Cunoașterea e <i>plurală</i>: din perspectiva diferitelor categorii de oameni, realitatea se vede altfel.</p> <p>Nu există un singur adevăr (obiectiv), există <i>adevărul relativ</i> al fiecărei categorii.</p> <p>Mai mult, ceea ce se consideră a fi adevărat la un moment dat e un <i>rezultat al unui context intelectual specific și al raporturilor de putere / prestigiu</i> din acel context (Kuhn, 1970, citat de Patton, 2002: 100).</p> <p><i>Adevăr construit socio-istoric și relativ</i> <i>Credibilitate / plauzibilitate a cunoașterii produse</i></p>
<p><i>Neutralitatea axiologică</i> – cercetătorul trebuie să nu lase valorile, interesele, opiniile, credințele sale să influențeze rezultatele cercetării.</p> <p>„independența demersului (de la delimitarea problemei până la verificare sau la acțiune) în raport cu presupuzițiile, ideologiile, postulatele, orientările teoretice și alte <i>a priori</i> ale cercetătorului” (Kirk și Miller, 1986, <i>Reliability and Validity in Qualitative Research</i>, cf. M. Lessard-Hébert, Michelle, G. Goyette, G. Boutin, 1990: 65-66).</p> <p>V. și Durkheim, 2001: eliminarea <i>prenoșunilor</i>.</p>	<p><i>Neutralitatea axiologică</i> nu e posibilă (Weber, 2001).</p> <p>În calitate de <u>membru al unor grupuri</u> sociale, cercetătorul vede lumea prin prisma valorilor, intereselor etc. respectivelor grupuri, chiar dacă nu e conștient de aceasta: e <i>purtătorul valorilor</i> acestor grupuri și <i>interesat</i> să se poziționeze cât mai bine în <i>raporturile de prestigiu și putere</i> din interiorul lor.</p> <p>Tot ce putem face e să conștientizăm și să explicităm cât mai bine apartenențele noastre la diferite grupuri, și posibilele <i>riscuri de distorsiune</i>, pentru a contura <i>limitele de certitudine ale cunoașterii (adevărurilor) produse</i>.</p>
	<p>„Pare util, așadar, să reținem termenul</p>

	<p>constructivism pentru considerațiile epistemologice care se concentrează exclusiv pe „activitatea de atribuire de sensuri a conștiinței individuale” și să folosim construcționism pentru cazul în care e inclusă „generarea [și transmiterea] înțeleșurilor” [ca activitate socială]” (Michael Crotty, 1998, cf. Patton, 2002: 96).</p>
<p>Între lucrurile din realitate există <u>legături cauzale</u>, pe care mintea umană le poate surprinde:</p> <p>„în principiu, în univers, totul poate fi explicat în termeni de cauzalitate (Ibidem, p. 64).</p>	<p>Cauzalitatea este, în lumea socială, complexă și neliniară. Mult mai greu de surprins.</p> <p>De cele mai multe ori, ne mulțumim să formulăm <i>explicații cvasi-cauzale</i> și <i>inferențe practice</i> (King, 2005: 66-68).</p> <p>Sau să punem în evidență <i>asocieri</i> între fenomene (configurații singulare – Weber, 2001).</p> <p>Sau chiar să descriem și să comparăm cazuri singulare.</p>
<p>Trebuie să ajungem la <i>propoziții nomologice</i> (cu caracter de lege, ca – de exemplu – legea gravitației).</p>	<p>Cercetătorii produc <i>modele, idealtipuri, ordonări conceptuale</i>, cu ajutorul cărora compară și explică un număr de fenomene de același fel, dar nu pot formula legi generale, pentru că fenomenele sociale sunt <i>singulare</i>.</p> <p>Mai mult, putem ajunge la <i>modele alternative</i>, adică diferite, dar cu valoare științifică egală.</p>

„**Obiectivitatea și neutralitatea valorică** (*value freedom*) au fost adesea luate împreună [*conflated*] în literatura filosofică și sociologică. În timp ce neutralitatea înțeleasă ca absență a valorilor morale și sociale din munca științifică a fost discreditată, apărătorii neutralității derivă valorile metodologice ori practicile [științifice] din valorile sociale și morale. În studiul de față, voi arăta mai întâi că valorile există de-a lungul unui continuum și voi argumenta că știința e și trebuie să fie întemeiată pe valori [value based]. Una dintre aceste valori este, necesarmente, obiectivitatea, încrederea că aceasta este posibilă în știință. Totuși, versiunea obiectivității pe care o voi descrie e socialmente situată în practicile metodologice și totodată crucial legată de scopul particular al unei științe date. Obiectivitatea (sau absența ei) poate fi transferată vertical de la practicile, scopurile ori discursurile științifice în afara științei, prin mai multe niveluri, până la nivelul activităților de

fiecare zi ale omului de știință. E posibil, de asemenea, ca acest transfer să meargă în cealaltă direcție și obiectivitatea să poată fi situată în practicile și discursurile extraștiințifice. Obiectivitatea (sau absența ei) poate fi transferată și orizontal în interiorul unei practici metodologice către alte discipline sau părți ale unei discipline. În final, obiectivitatea socialmente situată este un produs al comunității științifice. Voi utiliza câteva ilustrări din știința contemporană și din istoria științei, precum și de la intersecția dintre știință și politica publică pentru a arăta cum anume poate fi atinsă obiectivitatea și cum poate eșua un astfel de demers”.

(Malcolm Williams, Can Scientists be Objective?, in *Social Epistemology*, Volume 20, Number 2 / April-June 2006, pp. 163-180; trad. rom. și subl. E.S.).

7. Validitate și fiabilitate.

Credibilitate / plauzibilitate a cunoștințelor

„**Obiectivitatea** e o realizare simultană a unei cât mai bune fiabilități și cât mai bune validități. **Fidelitatea** se referă la gradul în care descoperirile [finding] sunt independente de circumstanțele accidentale ale cercetării, iar **validitatea** la gradul în care datele sunt interpretate într-un mod corect”

(Kirk și Miller, 1986, citat în Patton, 2002: 94).

Validitatea, fiabilitatea și credibilitatea constituie **critériile cel mai frecvent utilizate în evaluarea calității unei cercetări** (cantitative sau calitative) (Strauss și Corbin, 1998: 268).

La acestea se adaugă **etica** cercetării, care se referă la **respectarea drepturilor subiecților** cercetării (oamenilor care sunt cercetați).

Validitatea (validity):

- în sens tradițional, se referă la „corespondența dintre o observație și realitatea empirică vizată de această observație” (Mucchielli, 2002, p. 431);
- gradul în care cercetătorul „observă într-adevăr ceea ce crede că observă” (cf. M. Lessard-Hébert, Michelle, G. Goyette, G. Boutin, 1990, p. 66-67);
- gradul în care un instrument recoltează ceea ce pretinde că recoltează;
- „dacă variabilele pe care le identifică primesc denumirile corecte” (*Ibidem*).

În sensul cel mai larg, validitatea se referă la **credibilitatea comparativă** a rezultatelor și interpretărilor : **ce argumente avem că o propoziție cu privire la un obiect este mai « bună », mai « valabilă », mai credibilă decât o alta ?**

Tipuri de validitate (Kirk și Miller, 1986, *Reliability and Validity in Qualitative Research*, cf. M. Lessard-Hébert, Michelle, G. Goyette, G. Boutin, 1990, p. 66):

- **Apărentă sau referențială** – datele apar ca evidențe empirice;
- **Instrumentală** – două instrumente alternative (de exemplu interviul și observația, ori interviul și documentarea) produc rezultate similare;
- **Teoretică** – datele corespund teoriei (verifică, testează, confirmă teoria);

- [*Conceptuală* – cercetătorul și subiecții „folosesc aceeași terminologie de bază (echivalență semantică) aplicată acelorași referenți empirici (echivalență categorială)”, dar „trebuie să fim foarte precauți atunci când există o echivalență semantică fără o echivalență categorială”, King, 2005: 63];
- *Logică* – inferențele operate de cercetător sunt logic corecte;
- *Procedurală* – au fost utilizate metode uzuale în comunitatea științifică.

Validitatea perfectă nu e posibilă nici măcar teoretic, de aceea interesul cercetătorilor – chiar cantitativiști – se concentrează mai mult asupra fiabilității și exigențelor etice (Ibidem).

O ilustrare de lipsă de validitate teoretică:

- Sondaj Gallup, septembrie 2003, „Intoleranță, discriminare și autoritarism în opinia publică”
- Autoritarismul e măsurat pe baza următorilor itemi:
 - România are nevoie de un *conducător puternic*, care să facă *ordine* în țară (mai degrabă acord + acord total = 25+59).
 - *Lucrurile ar merge mult mai bine* dacă toată lumea ar asculta întotdeauna de ordinele autorităților (27+38) – *foarte probabil, termenul „ordinele autorităților” a trecut neobservat.*
 - Cei care nu arată *respectul* cuvenit imnului, steagului și eroilor naționali trebuie pedepsiți (27+31) – *foarte probabil, asociat mai degrabă cu patriotismul*
 - Păstrarea *ordinii* publice este mai importantă decât respectarea libertății individului (24+30) – *a se vedea ultimul item, în care libertatea individului apare ca opțiune clară*
 - *Ascultarea și respectarea* autorităților sunt cele mai importante lucruri pe care copiii trebuie să le învețe (29+25)
 - *În familie, bărbatul* este cel care trebuie să ia decizii (17+22)
 - Cărțile și ideile care pun la îndoială autoritatea statului ar trebui interzise (18+18)
 - Copiii ar trebui uneori pedepsiți cu bătaia pentru a învăța cum să se poarte (14+6)
 - Adeseori, folosirea violenței este mai eficientă decât discuțiile îndelungate (8+5)
 - Este *firesc ca fiecare să își aleagă propriul stil de viață*, chiar dacă acesta diferă de al majorității (34+45).
- Concluzia formulată de cercetători a fost: „Opiniile românilor măsurate prin acest sondaj indică existența unei puternice tendințe spre autoritarism” (p. 27).
- Datele recoltate în această cercetare nu sunt valide pentru că indicatorii aleși măsoară un alt fenomen decât acela pe care se pretinde că îl măsoară – dacă îi analizăm mai atent, vedem că ei *măsoară mai degrabă atitudini paternaliste, asociate unei nevoi de ordine (securitate, protecție) și justiție socială:*
 - Autoritarism = situație în care un conducător poate lua decizii chiar *arbitrar*, iar subalternii trebuie să se supună oricare ar fi aceste decizii; noțiunea de *decizie arbitrară* este esențială.
 - Paternalism = situație în care un conducător are o poziție de *pater* (tată): ia toate deciziile importante, cere ascultare cvasi-absolută, sancționează abaterile, dar le oferă în schimb „copiilor” săi protecție.
- Conceptualizarea inițială și operaționalizarea conceptelor au fost inadecvate. În

consecință, concluzia nu e validă.

Proceduri prin care putem construi și întări validitatea

Cercetarea calitativă exclude ideea de proceduri înalt standardizate.

„Versiunea noastră de analiză calitativă oferă un ansamblu de proceduri foarte utile – mai ales linii directoare, tehnici sugerate, dar nu comandamente”

(Strauss și Corbin, 1998:4).

„Cel mai puternic mesaj al acestei cărți este nu acela că metodele particulare prezentate trebuie aplicate scrupulos, ci acela că prioritatea cercetătorilor calitativi rămâne aceea de a crea, testa și revizui metode de analiză simple, practice și efective”.

(Miles și Huberman, 1994: 3).

Proceduri generale :

- Interacțiunea între cercetător și grupul studiat (contact direct sau proximitate)
- Durata mare a observațiilor; revenirea în același teren
- Înregistrarea cât mai fidelă a datelor
- „Triangularea” (punerea în perspectivă reciprocă a):
 - perspectivelor teoretice;
 - tehnicilor de culegere a datelor (combinarea unor tehnici diferite);
 - perspectivelor subiective:
 - mai mulți cercetători diferiți (vârstă, sex, educație etc.), eventual adepți ai unor puncte de vedere diferite ;
 - repetarea observațiilor / interpretărilor pe care le face același cercetător în „terenuri” diferite, în condiții diferite, la momente diferite (v. și fiabilitate).
- Explicitarea alegerilor făcute în fiecare fază a cercetării
- [Reflecția critică asupra alegerilor făcute]
- [Supunerea acestor alegeri unei evaluări / critici externe]
- Refutarea, căutarea cazurilor negative = care contrazic datele deja culese sau interpretările făcute
- Introducerea în analiză a cazurilor / situațiilor atipice
- Coerența internă a datelor
- Plauzibilitatea, verosimilitudinea, „autenticitatea” (Atkinson, 1990): li se restituie subiecților rezultatele și se verifică în ce măsură se recunosc sau nu în modelul construit de cercetător („Ați spus că... Să înțeleg că...” sau „Lăsați-mă să reformulez. E corect dacă spun că...”)
- Compararea cu rezultatele altor cercetări (validitate externă)
- Respectarea exigențelor etice (a se vedea mai jos)

Greșeli frecvente:

- Probele empirice nu există sau sunt insuficiente.

- Probele nu se referă la cazuri suficient de variate (grupuri sau indivizi care se deosebesc după diferite criterii relevante pentru tema dată).
- Nu se iau în considerare cazurile atipice.
- Nu sunt *căutate* cazurile negative.
- Interpretarea probelor empirice nu corespunde relațiilor subiecților.

Lectură autonomă :

Pentru a înțelege mai multe, citiți King, Keohane, Verba, 2000 : 35-38 și 59-60.

Exercițiu autonom :

Comparați datele calitative cu cele cantitative din perspectiva surselor de distorsiune și a șanselor de a ajunge la o cunoaștere validă.

Fiabilitatea / fidelitatea (reliability):

- Se referă la independența rezultatelor de un context concret, particular al acțiunii.
- Rezultatele sunt *repetabile, reproductibile* în contexte diferite
- Permite *generalizarea* rezultatelor
- Pentru un instrument de cercetare (de regulă chestionar): aceeași procedură de măsurare conduce cu regularitate la același rezultat, indiferent de condiții (cf. M. Lessard-Hébert, Michelle, G. Goyette, G. Boutin, 1990, p. 66)

Tipuri de fiabilitate (Kirk și Miller, 1986, cf. M. Lessard-Hébert, Michelle, G. Goyette, G. Boutin, 1990):

- „*quijotescă*” (*quixotic reliability*) – aceeași metodă conduce constant la același rezultat; e o utopie; când apare, ne indică o problemă de validitate;
- *diacronică* (procedura testare-retestare) – ne indică stabilitatea în timp; în științele socio-umane e greu de obținut, dată fiind istoricitatea obiectelor de cercetare (schimbarea lor foarte rapidă, inclusiv sub impactul cercetării);
- *sincronică* – mai mulți observatori ajung la același rezultat; totuși, rareori observațiile sunt identice (din cauza mediilor culturale ale percepțiilor și interpretărilor).

Reproductibilitatea și generalizarea rămân totuși o problemă controversată în cercetarea calitativă.

- Majoritatea cercetătorilor consideră că ele nu ar trebui să constituie criterii esențiale în evaluarea unui demers calitativ (v., de exemplu, Silverman, 2004).
- Unii autori consideră că ceea ce ne interesează în cercetarea calitativă sunt *detaliile unor cazuri singulare*, nu generalizările; de exemplu, trăirile fiecărei femei victimă a violenței domestice interesează pentru ele însele, nu pentru generalizare (Tutty, Rothery, Grinnell Jr., 2005: 23-24); un focus-grup urmărește cunoașterea detaliată a unui subiect, nu generalizarea (Krueger, Casey, 2005: 238).
- Strauss și Corbin (1998: 266-267) argumentează că înțelesul conceptului *reproductibilitate* (fiabilitate) poate fi extins: „*Pornind de la aceeași perspectivă*

teoretică cu un prim cercetător, urmând aceleași reguli generale pentru colectarea datelor și analiză și asumând un set de condiții asemănător, un alt cercetător ar trebui să fie capabil să ajungă fie la aceeași explicație teoretică cu privire la fenomenul investigat, fie la una similară”; nu e nevoie ca observațiile și rezultatele să fie exact aceleași, e suficient ca ele să fie *consistente* între ele și consistente cu teoria. Pornind de aici, unii autori vorbesc despre generalizare teoretică: nu în raport cu populația sau contextele empirice, ci în raport cu un model explicativ (teoretic) produs.

- Strauss și Corbin preferă conceptul **putere explicativă** în locul conceptului generalizare:
 - „Puterea explicativă [*explanatory power*] înseamnă „**capacitatea predictivă**”, altfel spus **capacitatea de a explica ce s-ar putea întâmpla în situații date** precum stigmatizarea, bolile cronice, ori discernământ limitat [*closed awareness*]” (Strauss și Corbin, 1998: 267).
 - „Nu sugerăm că o teorie concretă (una dezvoltată din studiul unei arii mici de investigație și dintr-o populație specifică) are puterea explicativă a unei teorii mai largi, mai generale. (...) Totuși, meritul real al unei teorii concrete [*substantive theory*] constă în capacitatea ei de a vorbi în mod specific pentru populațiile din care a fost derivată și de a le fi restituită [*apply back to*] tot lor.
 - Concluziile ne arată: (a) ce configurație de condiții conduce la apariția unui fenomen (probleme, aspecte controversate, strategii utilizate sau acțiuni/interacțiuni pentru a gestiona problemele și controversalele) și (b) ce consecințe apar ca rezultat al acțiunilor/interacțiunilor respective.
- În varianta de tip *grounded theory*, criteriile de evaluare propuse vizează mai ales *adecvarea procesului de cercetare și formularea concluziilor pe baza unor fundamente empirice* (Strauss și Corbin, 1998: 268-274).
- Krueger și Casey (2005: 238) propun conceptul **transferabilitate** în locul aceluia de generalizare: „atunci când cineva vrea să se folosească de rezultate, trebuie să se gândească dacă poate transfera concluziile în alt mediu”; citându-i pe Lincoln și Guba (1989), ei atenționează că transferul impune *re-contextualizare*.

Proceduri prin care putem construi și întări fiabilitatea cunoașterii

Toate procedeele de întărire a validității sunt și proceduri de întărire a fiabilității (pentru o populație sau o locație dată, o cercetare validă e și fiabilă; reciproca nu este însă valabilă).

Alte proceduri:

- Repetarea sistematică a observațiilor (interviurilor) și înregistrarea cât mai fidelă a datelor
- Varierea cazurilor, „terenurilor” sau *site*-urilor
- Varierea condițiilor naturale de observare (intervieware): anotimpuri, noapte / zi, perioade ale zilei, spații diferite etc.
- **Plauzibilitatea, verosimilitudinea, „autenticitatea”** (Atkinson, 1990): cititori din alte grupuri decât cele cercetate se recunosc în modelul construit de cercetător.

8. Surse de distorsiune în producerea datelor calitative. Comparație cu cercetarea cantitativă

Datele calitative au, prin definiție, un *dublu caracter subiectiv* : ele exprimă punctele de vedere subiective ale actorilor sociali, așa cum sunt ele înțelese, interpretate de cercetător.

Când cineva spune « am văzut cu ochii mei » sau « am auzit cu urechile mele » nu înseamnă că respectivul fapt s-a petrecut neapărat așa cum e relatat. Nici chiar atunci când mai multe persoane declară că au văzut sau au auzit același lucru nu înseamnă că acel lucru s-a petrecut într-adevăr astfel : psihologia socială a dovedit că grupurile umane pot construi, prin contagiune și influență reciprocă și progresivă între membri, « adevăruri » proprii, care nu au un corespondent în realitate ; aceste construcții sunt dependente de contextele locale și se modifică în timp.

- **Surse de distorsiune (*bias*) care țin de subiecți :**
 - amploarea experienței subiective ; unii subiecți au un univers social mai amplu, alții mai restrâns ; unii au o experiență mai îndelungată, alții mai limitată ;
 - centralitatea sau marginalitatea experienței ; unii subiecți au o poziție centrală în raport cu o acțiune oarecare și dispun de mai multe informații (« actori sociali – cheie ») ; alții au o poziție marginală ;
 - interesele în raport cu acțiunea ; unii pot avea un interes, alții pot avea un alt interes ; relatările pot fi *partizane* ;
 - poziția în raport cu cercetătorul (raportul de putere) ;
 - medierile culturale :
 - structurile percepției ;
 - limbajul ;
 - semnificațiile atribuite.

- **Surse de distorsiune care țin de cercetător :**
 - perspectiva teoretică (conștientizată sau implicită) ;
 - poziția în raport cu acțiunea studiată, dependentă de grupurile de apartenență / referință : etnie, gen, vârstă, socializare / educație, statut socio-profesional, apartenență sau simpatii politice etc. ;
 - poziția în raport cu populația studiată (raport de putere) ;
 - experiență de cercetare ;
 - medierile culturale.

Studiu autonom :

Pentru a înțelege mai bine, citiți Laplantine, 2000 : 39-122.
O lectură mai dificilă, dar esențială, este Max Weber, 2001 : 28-66.

9. Modalități prin care putem asigura caracterul etic al unei cercetări: anonimat, confidențialitate, consimțământ informat, reciprocitate

Obiectivitatea (validitatea și fiabilitatea) cercetării calitative constituie obiect de controversă. Pentru unii cercetători postmoderni, aceste preocupări au trecut într-un

plan secundar, iar alții se „eliberează” total de această grijă (dar consecințele asupra caracterului științific al cunoașterii nu mai pot fi controlate).

În schimb, caracterul etic al raporturilor dintre cercetător și subiecții asupra cărora se realizează cercetarea a devenit o temă de interes tot mai larg (fără ca aceasta să însemne că nu există controverse).

În societățile dezvoltate, aceste raporturi sunt reglementate inclusiv juridic (un subiect îl poate acționa în instanță pe un cercetător pentru lipsa de etică). De exemplu, membrii unei echipe conduse de Leon Festinger s-au infiltrat într-o sectă religioasă care propovăduia sfârșitul lumii; după apariția cărții (*Sfârșitul unei profeții*, 1956), membrii sectei i-au dat în judecată pe cercetători pentru faptul de a-i fi supus unei observații fără să le ceară acordul).

Patru concepte de bază definesc conduita etică:

- **Protecția subiecților**, prin:
 - **confidențialitate**: informațiile „crude” furnizate de actorii sociali (ceea ce povestesc ei) sunt cunoscute doar de operatori și membrii echipei de cercetare ; nu sunt făcute publice decât rezultatele obținute în urma prelucrărilor ; ușor de realizat în cazul anchetelor prin chestionar, dar mai dificilă în cazul cercetărilor calitative; nu este necesară întotdeauna (dacă nu există niciun risc real pentru actorii sociali, ori dacă ei își asumă riscurile, după ce au fost informați corect);
 - **anonimat** : informațiile „crude” pot fi dezvăluite (putem reproduce pasaje lungi din interviuri), dar numele și alte date de identificare ale actorilor sociali (persoane, institutii, organizații, colectivități) nu sunt dezvăluite; nimeni în afara de cercetători nu poate face cu certitudine legătura între o relatare și un actor social; anonimizarea începe chiar din momentul înregistrării datelor (în fișele sau notele de observație, în transcrierea interviurilor) – numele actorilor sociali sunt șterse sau modificate; nu e nici posibil, nici necesar întotdeauna.

Exigența protecției subiecților intră uneori în conflict cu alte norme (de exemplu, în SUA orice cetățean are obligația să anunțe autoritățile dacă observă conduite prohibite: Laud Humphreys, care a observat actele sexuale între bărbați într-un număr de toalete publice din New York – *Tearoom Trade: Impersonal Sex in Public Places*, 1970 – , a preferat să facă închisoare decât să dezvăluie identitățile subiecților observați).

- **Consimțământul informat** al subiectului sau al tutorelui legal: acesta trebuie să accepte să fie interviuat, observat etc., după ce i s-au furnizat toate detaliile cu privire la: instituția care girează cercetarea; tema, scopul și beneficiarul cercetării; ce se întâmplă cu înregistrările, în ce fel vor fi citate extrasele din interviuri etc.

Consimțământul informat face obiectul unor controverse, mai ales în ceea ce privește tehnica observației și tehnica interviului etnologic:

- Cât de natural, autentic mai e comportamentul subiecților, atunci când știu că sunt observați? O soluție este *durata foarte mare a observației*, astfel

încât observatorul să devină o prezență familiară, dar aceasta implică un cost foarte mare.

- Dacă întotdeauna am avea nevoie de consimțământul subiecților, cercetarea unor comportamente deviate nu ar fi posibilă decât în cazuri extrem de rare.
 - Aceeași remarcă e valabilă pentru comportamentele în public (cum să ceri un consimțământ informat atunci când dorești să observi relațiile dintre oamenii prezenți într-o cafenea?).
- **Reciprocitatea** : ce primesc subiecții în schimbul informațiilor furnizate și a timpului alocat?
 - **Evitarea raportului de putere** : cercetătorul nu trebuie să se plaseze în poziție dominantă în raport cu subiecții.

Procedee de asigurare a unei conduite etice:

- Conștientizarea poziției observatorului / operatorului / cercetătorului față de tema de cercetare și de populația cercetată:
 - Poziție subiectivă și poziție partizană
 - Există riscuri de distorsiune datorate propriei poziții? Care? Ce soluții pot fi identificate?
- Solicitarea unui consimțământ informat; a se vedea atașat, o ilustrare, un model pentru interviu (*identificați structura!*)
- Anonimizarea datelor în timpul transcrierii interviurilor; anonimizarea în timpul scrierii fișelor și notelor de observație.
- Asigurarea confidențialității datelor înregistrate (depozitarea în locuri sigure).
- Anonimizarea probelor empirice utilizate în rapoartele de anchetă

Notă: Toate competențele cognitive formate în cadrul acestui capitol vor fi specificate și aplicate în cursurile următoare, în cadrul fiecărei tehnici. De aceea, ele trebuie învățate foarte bine!

Exerciții autonome

Alegeți câte o pagină din cel puțin două texte, un studiu publicat într-o revistă de sociologie / antropologie și un articol de ziar despre un fapt / eveniment social.

- *Comparați-le, din punctul de vedere al caracterului lor științific.*
- *Ce criterii ați folosit pentru a recunoaște caracterul științific? Enunțați-le în scris!*
- *Căutați și formulați clar modalități de întărire a caracterului științific al fiecăruia dintre cele două texte. Enunțați-le în scris!*

La începutul cursului următor, solicitați-i cadrului didactic câteva minute pentru a prezenta rezultatele muncii voastre și a primi un feedback.

Bibliografie de bază :

- Bryman A. (2004) *Social research methods*, second edition, Oxford University Press, pp. 266-289

- Culic, I. (2004) *Metode avansate în cercetarea socială. Analiza multivariată de interdependență*, Iași, Polirom, pp. 29-32 (ce sunt datele).
- King G., Keohane R., Verba S. (2000), *Fundamentele cercetării sociale*, Iași, Polirom, pp. 17-25 (specificul gândirii științifice, cantitativ-calitativ), 35-40, 59-61 (ameliorarea calității datelor).
- Silverman D. (2004) *Interpretarea datelor calitative. Metode de analiză a comunicării, textului și interacțiunii*, trad.rom. Adela Toplean, Polirom, Iași, pp. 41-58, 177-210, 238-277, 280-307

Alte lucrări recomandate:

- Chelcea, S. (2004) *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative*, Economica, București, pp. 28-57 și 68-94.
- Cohen L., Manion L., Morrison K. (2003) *Research Methods in Education*, 5th edition, RoutledgeFalmer, pp. 49-73 (etică) și 105-133 (validitate și fiabilitate).
- Denzin, N.K., Lincoln Y.S., eds. (1994) *Handbook of Qualitative Research*, Sage Publications, pp. 4-6, 62-67 (cantitativ-calitativ), 83-95 (etică), 485-500 (validitate).
- King, R.F. (2005) *Strategia cercetării. Treisprezece cursuri despre elementele științelor sociale*, Iași, Polirom, pp. 53-69 (obiectivitate, caracter relativ și istoric al adevărului, validitate, plauzibilitate, explicații cvasi-cauzale).
- Lessard-Hébert, Michelle, G. Goyette, G. Boutin (1990) *Recherche qualitative: fondements et pratiques*, Editions Agence d'ARC inc., Montreal, pp. 31-88 (obiectivitate, validitate, fiabilitate, calitativ-cantitativ).
- Leininger, M. (1994) Evaluation Criteria and Critique of Qualitative Research Studies, în Janice M. Morse, *Critical issues in Qualitative Research Methods*, Sage Publications, pp. 95-115 (obiectivitate).
- Mason, J. (1996) *Qualitative Researching*, Sage Publications, pp. 135-163 (validitate, fiabilitate, posibilitate de generalizare).
- Miles, Matthew B., Huberman M.A. (1994) *Qualitative Data Analysis*, Sage Publications, pp. 2-14 (specificul datelor calitative, caracteristici ale cercetătorului calitativ).
- Mucchielli, A., coord. (2002) *Dicționar al metodelor calitative în științele umane și sociale*, trad. rom. de Veronica Suci, Polirom, Iași (ediție originală 1996) – a se vedea conceptele specifice acestei teme.
- Strauss, A., Corbin, J. (1998), *Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*, Second edition, Sage Publications, pp. 6-7 (atributele cercetătorului calitativ) și 27-34 (cantitativ-calitativ).
- Patton, M.Q. (2002) *Qualitative Research & Evaluation Methods*, 3th edition, Sage Publications, pp. 3-29 (specificul datelor calitative, calitativ-cantitativ, utilizările cercetării calitative) și 91-107 (obiectivitate, constructivism, construcționism).
- Tutty, L.M, Rothery, M.A., Grinnell Jr., R.M. (2005), *Cercetarea calitativă în asistența socială. Faze, etape și sarcini*, Iași, Polirom, pp. 18-34 (obiectivitate, caracter relativ al adevărului, posibilitate de generalizare, raportul cantitativ-calitativ).
- Weber, M. (2001) Caracterul obiectiv al cunoașterii în domeniul științelor sociale și politice, în *Teorie și metodă în științele culturii*, trad. rom. Nicolae Râmbu și Johann Klush, Polirom, Iași, pp. 11-66 (ediție originală 1904).

- Wright Mills, C., (1975) *Imaginația sociologică*, trad. rom., Editura Politică, București, pp. 31-48 (sociologie și individ / valori) (prima ediție 1959).